

## Растко Јовић

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

### Екуменизам недоходници времена

*Сажетак:* Екуменизам и међуверски дијалог изазивају често напетост, раздражљивост и супротстављања. Циљ нам је да укажемо на битне моменте екуменског дијалога, његову религијску, али и политичку позадину. Сматрамо да ће разматрање свих чињеница омогућити боље разумевање историје као и кораке ка будућности. Овај рад стога покушава да прегледно изложи битне моменте у екуменском дијалогу осветљавајући њихов шири контекст. Све ово нема за циљ релативизацију проблема у екуменском покрету, него његово објективније сагледавање.

*Кључне речи:* екуменизам, Хладни рат, Царство Божије, протестанти.

#### Увод

На Криту 2016. године одржан је Сабор једног броја помесних православних цркава који је требало да буде Свеправославни Сабор. Колико је овај Сабор Свеправославни или не, одредиће га године које долазе, одн. рецепција и спровођење одлука сабора. Један од шест усвојених докумената на Криту, *Односи Православне Цркве према осталим хришћанском свейцу*,<sup>1</sup> поставио је питање црквене самосвести, тј. еклесиологије. Одлука појединих епископа на Криту да одбију потписивање овог документа, чак и после озбиљних интервенција на тексту, чини нам се значајним поводом да овим прегледним текстом укажемо на проблематичне моменте екуменског дијалога, као подсећање на нашем путу хришћанског дијалога.

#### Почеци

Корене екуменизма уобичајено датирамо од 1848. године, од времена Посланице Источних патријараха којом су хришћани позвани на јединство. Међутим, дијалог са другима траје много дуже у историји Православне Цркве те има много дубље корене.<sup>2</sup> У контексту савременог екуменског дијалога посебно место заузима писмо из 1902. године којим Цариградска патријаршија позива православну икумену да ради на јединству.<sup>3</sup> Учешће СПЦ у екуменском дијалогу отпочиње већ 1903. године. После позива васељенског патријарха Јоакима III свим хришћанским црквама да раде на јединству (1902), Српска Црква у Краљевини Србији на свом сабору донела је одлуку о раду на јединству хришћана.

Историјски почеци екуменског покрета налазе се у покушајима црквава произашлих из реформације да се предузме дијалог са традиционалним историјским

<sup>1</sup> <https://www.holycouncil.org/-/rest-of-christian-world>

<sup>2</sup> Gregory Wingenbach, *Broken, Yet Never Sundered*, Brookline: Holy Cross Orthodox Press, (1987), 95–151

<sup>3</sup> *Orthodox Visions of Ecumenism: Statements, Messages and Reports of the Ecumenical Movement, 1902–1992*, прир. Gennadios Limuris, Geneva: WCC Publications, (2004), 1–5

Црквама. Идеја о јединству хришћанских цркава потекла је са Општег сабора протестантске епископалне цркве (англиканске) у Америци 1910. године. Ту је донета одлука да се образује мешовита комисија која ће припремити конференцију за разматрање питања која се тичу вере и црквеног уређења, као и да се замоле све хришћанске заједнице у свету да се удруже у припреми и руковођењу таквом конференцијом.<sup>4</sup> Мешовита комисија је отпочела са радом, али је ускоро била прекинута Првим светским ратом. Екуменски покрет се у овом периоду (1910–1937) развијао из два покрета — *Живої и рад* (више се бринуо за јединство у социјалном деловању и 1929. год је прерастао у Екуменски савет за практично хришћанство, са седиштем у Женеви) и *Вера и њоредак* (обрађивао је догматске теме, а у овом покрету су се православни и боље осећали).<sup>5</sup> Пре самог оснивања ССЦ, одржано је још неколико конференција — 1925. у Упсали, у којој суделује еп. Иринеј Ђирић и архимандрит Валеријан Прибићевић,<sup>6</sup> 1927. Лозана, 1930. Женева, док је током 1937. одржано већи број конференција међу којима је најзначајнија она у Единбургу где је донета одлука: „У заједници са покретом *Живої и рад* оснива се Екуменски савет цркава“. У том истом периоду, Православни издају два документа са екуменским карактером:

1. Енциклика васељенске патријаршије (1920) где се предлаже формирање *лије цркава* по угледу на тада основану Лигу народа.<sup>7</sup>
2. Писмо патријарха Јоакима III које се односи на интерконфесионалне односе Православних Цркава (1902).

### Амстердам 1948.

Светски Савет цркава (ССЦ) настаје 1948. год. у Амстердаму, а како смо видели, изнедрила су га три велика покрета — *Живої и акција*, *Вера и орјанизација* и *Ин-џернационални савеї мисија*. Када се уводна скупштина ССЦ састала у Амстердаму 23. августа 1948. године, бројала је 147 цркава из 44 државе (данас ССЦ чине 345 заједница),<sup>8</sup> представљене у готово свим конфесионалним облицима унутар Хришћанског света, изузев Римокатоличке Цркве (Три помесне православне цркве су били саоснивачи овог Савета: Цариградска патријаршија, Кипарска архиепископија и Грчка архиепископија).<sup>9</sup> Од Православних, у Амстердаму 1948. затекле су се само древне Патријаршије: Александрија, Антиохија и Јерусалима.

Следећег дана по отварању, скупштина је прихватила устав ССЦ у којем читамо: „Христос нас је учинио својима и Он није подељен. У тражењу Њега ми налазимо једни друге. Овде у Амстердаму ми смо се поново предали Њему и споразумели међусобно тако што смо основали Светски савет цркава. Ми намеравамо да останемо заједно.“<sup>10</sup>

Највишу власт представљао је Савет скупштине који су чинили званични представници цркава, а именовале саме цркве чланице. Централни одбор се бирао од чланова скупштине, а функционисале су и комисије за поједина практична питања ССЦ. На челу организације се налазио генерални секретар и шест председника, а се-

<sup>4</sup> Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970*, Београд: ИНИС, (2002), 188.

<sup>5</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расџко* 7–8, Београд, (1999), 34.

<sup>6</sup> *Исџо*.

<sup>7</sup> *Orthodox Visions of Ecumenism: Statements, Messages and Reports of the Ecumenical Movement, 1902–1992*, прир. Gennadios Limuris, Geneva: WCC Publications, (2004), 9–11.

<sup>8</sup> Погледати: <http://www.wcc-coe.org/wcc/english.html>.

<sup>9</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расџко* 7–8, Београд, (1999), 34.

<sup>10</sup> Погледати: <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html>.

диште организације је било у Женеви.<sup>11</sup> Скупштина бира Централни одбор који сачињава 150 чланова, од којих 10 римокатолика са правом гласа и 25 православних.<sup>12</sup>

Разматрајући природу и циљеве ССЦ, скуп у Амстердаму је дефинисао ССЦ као „орган у служби цркава посредништвом кога оне могу заједно да буду носиоци сведочанства у областима јединственог деловања“. Покретачи овога покрета подвлачили су у свакој прилици да они нису створили једну „супер цркву“, нити су црквама чланицама наметнули своју централну управу.<sup>13</sup> Савет нема ауторитет над црквама. Напротив, оне саме одлучују да ли желе међусобно да се уједињују, разговарају или не. Укратко, ССЦ је инструмент цркава којима треба да помогне. То је простор у коме чланови сами успостављају односе међу собом (први сусрет између православних и дохалкидонаца).<sup>14</sup>

### Остали Православни и ССЦ

У Амстердаму 1948. године нису се нашле многе помесне Православне Цркве, осим древних патријаршија, Грчке и Кипарске цркве.<sup>15</sup> Остале помесне Православне Цркве нису се нашле у Амстердаму 1948. године, а разлог томе је била конференција у Москви одржана само месец дана раније. На прослави 500 година аутокефалности Руске Цркве, Патријарх Алексије под притиском државне анти-Западне политике Совјетског Савеза<sup>16</sup> доноси документ о одбацивању ССЦ.<sup>17</sup> Одлука је била логична с обзиром на тешку политичку ситуацију између два блока, одн. узимајући у обзир да је година 1948. била пресудна по много чему. Био је то почетак блокаде Берлина и са правом се означава временом када се гвоздена завеса спустила на Европу. У овако тешким политичким условима, свака сарадња са Западом била је онемогућена и осуђена на пропаст.

После Другог светског рата, СПЦ ће пратити Московску патријаршију, али ће се то убрзо променити сукобом између Југославије и СССР-а. СПЦ се од тада окреће сарадњи са ССЦ од 1949. године СПЦ активно прима помоћ од ССЦ од чега је она у годинама 1953. и 1954. нарочито била повећана).<sup>18</sup> СПЦ се у том периоду занимала како ће реаговати држава на слање делегата на скупштину ССЦ у САД. Тако је од Савезне комисије за верска питања добила одговор:

- да би одлазак једног позитивног представника СПЦ, ако се такав може наћи, под условом да такав лојално иступа, био користан и са становишта државних органа;
- уопште не долази у обзир да у САД путује неко ко би иступао са непријатељских позиција или контактирао са емиграцијом;
- да патријарх и вођство СПЦ морају да воде рачуна о самосталности цркве, јер ће представници верских заједница који заступају интересе појединих држава покушати да изврше притисак на СПЦ.<sup>19</sup>

<sup>11</sup> Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970*, Београд: ИНИС, (2002), 189.

<sup>12</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расијко* 7–8, Београд, (1999), 35.

<sup>13</sup> Јован Мајендорф, *Православна Црква јуче и данас*, Београд, (1998), 180.

<sup>14</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расијко* 7–8, Београд, (1999), 35.

<sup>15</sup> Листа свих учесница ССЦ, као и време учлањења: <https://www.oikoumene.org/en/member-churches> прегледано 2.5.2016.

<sup>16</sup> Daniela Kalkandjieva, *The Russian Orthodox Church, 1917–1948: From Decline to Resurrection*, London and New York: Routledge, (2015), 150–179

<sup>17</sup> Viorel Ioniță, *Towards the Holy and Great Synod of the Orthodox Church: The Decisions of the Pan-Orthodox Meetings Since 1923 until 2009*, Basel: Institut für Ecumenical Studies University of Fribourg, (2014), 117–118

<sup>18</sup> Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970*, Београд: ИНИС, (2002), 193.

<sup>19</sup> Исто, 191.

Сва политика око учествовања или неучествовања у раду ССЦ имала је иза кулиса борбу између СПЦ и тадашње политичке власти у земљи. Сам патријарх Викентије је био веома резервисан по питању сарадње са ССЦ сматрајући да ССЦ има интерес у ширењу секти<sup>20</sup> (сличног становишта је био и патријарх Гаврило).<sup>21</sup>

Одласком Стаљина са историјске сцене 1953. године, СССР улази у турбулентне године. Отпочиње и процес дестаљинизације и отварања СССР према Западу. То је посебно видљиво 1959. године после посете Никсона Совјетском Савезу. Међутим, одбијање Руске православне Цркве (РПЦ) да учествује у екуменском покрету завршило се 1961. године (процес дестаљинизације у СССР-у). Пратећи РПЦ, и друге аутокефалне Цркве, показују позитиван однос према ССЦ и отпочињу своје учешће у екуменском дијалогу у оквиру ССЦ. У процесу отопљавања и сукоба, амбивалентни односи Истока и Запада омогућавају отопљавање напетих политичких односа што се рефлектовало и на међуверском нивоу. Састанак православних на Родосу 1964. године доводи до одлуке о учешћу у раду ССЦ.<sup>22</sup>

Почетком 1964. године, Савезна комисија за верска питања СФРЈ захтевала је од Сабора СПЦ да реши питање учлањења СПЦ у ССЦ. Јануара те исте године планирано је да викарни епископ Сава буде стални представник СПЦ у ССЦ. На редовном заседању Сабора СПЦ од 27. 2. до 7. 3. 1964. године донета је одлука да се СПЦ учлани у ССЦ. Од 1. јануара 1965. године СПЦ је и званично постала члан ССЦ.<sup>23</sup> Све ове одлуке долазе у време великих светских промена: Кубанска криза, свемирска истраживања, Други ватикански концил. Свет се убрзано мењано, али и лецио трауме рата који је довео свет до апокалипсе.

Већ 1968. године патријарх Герман је изабран за једног од председника ССЦ на четвртном састанку ССЦ у Упсали. Док је био у мандату председника ССЦ казао је: „Ми православни немамо од чега да одступимо, али смо дужни да другим хришћанима било које провенијенције и даље сведочимо истину, ако уопште верујемо да ће нас истина ослободити“.<sup>24</sup>

## Супер-црква

На конференцији у Торонту 1950. године усвојена је знаменита *Торонџска декларација*. Православни богослови узели су значајно учешће на овој конференцији па је тако захваљујући њима ова декларација омогућила православнима даље учешће у ССЦ јер је садржавала и следеће речи: „Самом чињеницом приступа Савету не значи да свака црква треба да сматра остале као цркве које су у истини у правом смислу те речи...“.<sup>25</sup> У том случају „Црква“ може да означава све пожељно од *нейоџијуне* или *недовољне* до потпуно ванцрквене реалности<sup>26</sup>. Такође, поново је истакнуто да ССЦ није и никада не сме бити нека *супер-црква*.<sup>27</sup>

<sup>20</sup> *Исџо*, 192.

<sup>21</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расџко* 7–8, Београд, (1999), 34.

<sup>22</sup> Viorel Ioniță, *Towards the Holy and Great Synod of the Orthodox Church: The Decisions of the Pan-Orthodox Meetings Since 1923 until 2009*, Basel: Institut for Ecumenical Studies University of Fribourg, (2014), 134–137

<sup>23</sup> Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945–1970*, Београд: ИНИС, (2002), 197.

<sup>24</sup> Димитрије Калезић, „Однос СПЦ према екуменизму“, *Vrhbosnensia* IV/2, Сарајево, (2000), 228.

<sup>25</sup> Јован Мајендорф, *Православна Црква јуче и данас*, Београд, (1998), 180.

<sup>26</sup> Погледати: Јован Зизјулас, „Самопоимање Православних и њихово учешће у екуменском покрету“, [http://www.verujem.org/teologija/z\\_ekumen.html](http://www.verujem.org/teologija/z_ekumen.html) прегледано: 24.4.2017.

<sup>27</sup> <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html> прегледано: 29.4.2017.

Од почетка настанка ССЦ постављен је проблем једне базе, једног Исповедања који би омогућавао приступ новим члановима. Радећи на том *исповедању*, дошло се 1961. године до за многе прихватљивог *Creda*. Ова база је усвојена на скупштини у Њу Делхију са 383 гласа за, 36 против и 7 уздржаних. Та база гласи: „Савет цркава је заједница цркава које исповедају Господа Исуса Христа као Бога и Спаситеља, према Светом Писму, из тог разлога оне настоје да заједнички испуне свој заједнички позив на славу једнога Бога; Оца, Сина и Светога Духа.“<sup>28</sup> На овој скупштини је истовремено донесена одлука да се богословска питања не могу усвајати гласањем, јер би православни као мањина увек били надгласани.<sup>29</sup>

Од недовољно јасне декларације из Амстердама (1948) по питању циља ССЦ, скуп у Најробију 1975. године у својој декларацији поставио је јасније циљеве позивајући цркве да им циљ буде видљиво јединство у једној вери и у једној Евхаристијској заједници израженој кроз поштовање и заједнички живот у Христу. А ово је још више и јасније обзнанила скупштина у Харареу 1998. год. где се каже: „Главна сврха заједнице цркава у ССЦ је у међусобном позиву на видљиво јединство у једној вери и једној Евхаристијској заједници, израженој у поштовању и заједничком животу у Христу, кроз сведочење и помоћ свету, и тежњи ка јединству да би свет могао да верује.“<sup>30</sup>

### Проблеми православних

У времену трајања грађанског рата у Југославији (1991–1995), политичка ситуација је умногоме поново обликовала политику ССЦ према СПЦ.<sup>31</sup> Међународна заједница је прогласила Србију као једину одговорну за све злочине на територији бивше СФРЈ, што је довело до анти-Западних сентимената у земљи, али је и додатно оптеретило односе са ССЦ.<sup>32</sup> Такође, поједине чланице ССЦ су инсистирале да се СПЦ избаци из чланства због ситуације у Југославији.<sup>33</sup> Ситуација у СПЦ се додатно компликовала бомбардовањем Србије 1999. године, погромом 2004. и признањем Косова и Метохије као независне државе<sup>34</sup> од стране Западних сила 2008. Поједине чланице ССЦ заузеле су исти негативан став наспрам Србије имитирајући Западне медије по овом питању.<sup>35</sup> Све ово је значајно допринело да се позиција СПЦ на унутрашњем плану ослаби, а њено учешће доведе у питање.

Међутим, СПЦ неће бити та која напушта ССЦ унилатерално и поред свих проблема са којима се суочавала. Проблеми православних наступају од момента иступања Грузијске и Бугарске Цркве из ССЦ, 1997. и 1998. год. Руска и Српска Црква<sup>36</sup> су позвале остале Православне на хитан састанак, који је и одржан у Солуну 1998. године, неколико месеци пред VII скуп ССЦ у Харареу.

<sup>28</sup> <http://www.wcc-coe.org/wcc/what/ecumenical/basis-e.html> прегледано: 29.4.2017.

<sup>29</sup> Радомир Ракић, „Екуменизам“, *Расико* 7–8, Београд, (1999), 35.

<sup>30</sup> [www.wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html](http://www.wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html) прегледано: 24.4.2017

<sup>31</sup> Пре почетка самог рата на простору СФРЈ, СПЦ и Римокатоличка Црква у Југославији су имали неколико састанака на којима су разговарали о могућности мира и суживота у Југославији: Смиља Аврамов, *Ојус Деи: Нови крстиашки њоход Вајшкана*, Ветерник: Лдиј, (2000), 198.

<sup>32</sup> Владимир Вукашиновић, „Ка новом екуменизму“, *Православље и екуменизам*, Београд: Хришћански културни центар, (2005), 369–379

<sup>33</sup> Смиља Аврамов, *Ојус Деи: Нови крстиашки њоход Вајшкана*, Ветерник: Лдиј, (2000), 199.

<sup>34</sup> „Serbian Orthodox Church and Ecumenism.“ *Orthodox Handbook on Ecumenism: Resources for Theological Education*, P. Kalaitzidis, Th. FitzGerald, C. Hovorun, Aik. Pekridou, N. Asproulis, G. Liagre, D. Werner eds., Geneva: World Council of Churches/Volos Academy, (2013), 342–350

<sup>35</sup> Смиља Аврамов, *Ојус Деи: Нови крстиашки њоход Вајшкана*, Ветерник: Лдиј, (2000), 198.

<sup>36</sup> Одлуке Св. Синода СПЦ 1997 и 1999: АСбрј 89/зап. 151 (1997); АСбрј 12/зап. 56 (1999)

Солунска изјава из 1998. донела је смернице за даље учешће у ССЦ.<sup>37</sup> Документ наглашава проблеме са којима се суочавају Православни у ССЦ, али и позива да се учествује на састанку у Харареу исте године, додуше са много мање ангажовања (забрана учешћа у било ком облику служби, одбијање да се гласа и сл.). У овако тешкој ситуацији, на осмом заседању ССЦ у Харареу створена је, децембра 1998. године, *Специјална комисија за Православно учешће у ССЦ*.<sup>38</sup>

Као генерални секретар ССЦ, Конрад Рајзер је рекао на уводном састанку Специјалне комисије: „Никада раније у својој педесетогодишњој историји ССЦ није тако озбиљно схватио православне Цркве чланице.“<sup>39</sup>

Грузијска и Бугарска Црква остале су ван ССЦ и нису се вратиле у чланство до данас. Скупови ССЦ у Порто Алегре и Пусану 2006. и 2013. нису донели ништа ново у вези са учешћем и даљим ангажманом Православних.

### Перспективе

Екуменски покрет је прешао дугачак пут, а последњи скупови у Порто Алегреу и Пусану одисали су атмосфером замора и дезоријентације у оквиру циљева и задатака ССЦ. То више нису само питања која се тичу Православних, јер и Протестанти постављају све чешће питање о смислу даљег учешћа.<sup>40</sup> Колико Православни доживљавају ССЦ као сувише либералну, дотле Протестанти виде православне као оне који коче сваку промену у име традиције.

Данас више нисмо у периоду Хладног рата, макар не у оном облику у којем је он постојао у времену СССР-а. Рушењем Источног блока крајем 80их религија је почела да губи на значају у геополитичким категоријама сукоба Исток-Запад. Хришћанство може и даље да показује своју моћ кроз различите утицаје, али је оно барем у Европи све мање релевантно за већину људи. Уколико су односи унутар ССЦ били оптерећени хладноратовским надметањем суперсила, дотле је данас то све мање присутно. ССЦ више нема ни приближну пажњу медија каква је била раније, а саопштења и изјаве се могу наћи још једино на званичном сајту организације и готово нигде више. Оваква промена, парадокслано, јесте веома подстицајна за даљи рад пошто доноси растерећење у односима. Међутим, да све не би било тако једноставно побринуо се Сабор на Криту (2016) који је донео документ „Односи Православне Цркве према осталом хришћанском свету.“<sup>41</sup> Овај документ је већ на самом почетку изазивао контроверзе, а посебно после одбијања многих епископа да га потпишу.<sup>42</sup> Истовремено, овај документ је био окидач за све анти-екуменски настројене струје унутар православног корпуса.<sup>43</sup> Проблеми у екуменском дијалогу

<sup>37</sup> <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/ecumenical-movement-in-the-21st-century/member-churches/special-commission-on-participation-of-orthodox-churches/first-plenary-meeting-documents-december-1999/thessaloniki-statement> прегледано: 24.4.2017

<sup>38</sup> <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/wcc-programmes/ecumenical-movement-in-the-21st-century/member-churches/special-commission-on-participation-of-orthodox-churches/first-plenary-meeting-documents-december-1999/foundations-for-the-special-commission> прегледано: 24.4.2017

<sup>39</sup> <http://www.wcc-coe.org/wcc/who/histor-e.html> прегледано: 24.4.2017

<sup>40</sup> За теолошку анализу проблематике екуменског дијалога, посебно значајна студија: Дејан Мачковић, „Свете тајне и еклисиологија у савременом екуменском дијалогу“, *Српска шеологија данас 2009*, Београд: ПБФ/ИТИ, (2010), 45–58

<sup>41</sup> <https://www.holycouncil.org/-/rest-of-christian-world> прегледано: 24.4.2017

<sup>42</sup> <http://www.pravoslavie.ru/english/95154.htm>; <http://www.pravoslavie.ru/english/95222.htm> прегледано: 20.4.2017

<sup>43</sup> <http://nftu.net/> прегледано: 20.4.2017. <http://www.pravoslavie.ru/english/92464.htm> прегледано: 20.4.2017.



остају озбиљни и захтевају превредновање наших ставова, као и разумевања сложених односа између помесних Православних Цркава.

## Изазови

Изазови пред којим се налазимо јесу да нашу теологију доведемо у дијалог са нашом стварношћу. Најзначајнији моменат у превазилажењу садашњих проблема јесте наше теолошко *самойоимање* које ће нам помоћи у дијалогу са другима. Небројено пута говоримо да је идентитет Цркве у Царству Божијем, у вери и нади да ће Бог сабрати све људе у свом Царству љубави и правде. Другим речима, идентитет Цркве се не гради само на историји, иначе би свака промена у њеном историјском животу била ништа друго него угрожавање Њеног историјски утврђеног идентитета. Идентификовање Цркве са историјом, са одређеним периодом у историји („првим хришћанима“, Римским Царством, Византијом, Руским Царством, сеоским заједницама или неким другим системом из прошлости), није ништа друго него *идентификовање са прошлошћу*<sup>44</sup> што отежава сваки дијалог са садашњим временом. Црква је непрестано у тензији са савременошћу, али та тензија није производ Њене идентификације са есхатолошким испуњењем, него са историјом — која за последицу има неразумевање. Ово је тежак богословски изазов који прилично угрожава дијалог са савременим светом или га већ у самом зачетку чини бесплодним и јаловим.<sup>45</sup>

Црква је икона Царства Божијег, одакле црпи свој идентитет. То је идентитет који се гради на *нади у спасење и сабрање свих људи*.<sup>46</sup> Последице оваквог учења су веома значајне јер тиме верујемо да прихватање другог и другачијег ни на који начин не угрожава Црквени идентитет, напротив — дијалог са другим и његово прихватање у том дијалогу јесте иконизација наде Царства Божијег. Наша тежња и трагање за идентитетом Цркве има итекако значајну последицу, а то је љубав према другом, али и императив да водимо дијалог. И онда када нисмо сами убеђени у исход дијалога, вера у Цркву нас позива да приступамо свему искрено — чиме сведочимо аутентичност нашег мисијског идентитета.

Како бисмо на прави начин сведочили наш идентитет, сматрамо да је неопходно начинити одређене кораке који помажу да Црква своје односе, унутар себе и према свету, не доживи кроз изолацију. Кораци у правцу екуменског дијалога морали би пратити одређене препоруке:

1. Екуменски дијалог мора укључити у себе рад са обичним људима, тј. како би имао изгледа на успех требало би да полази *од доле*, од верујућих. Сваки напор на екуменизму *од горе*, који долази од представника црквених структура, доживљаваће се као наметнут од стране институционалног дела заједнице. Овакав вид *институционалног* екуменизма осуђен је на пропаст у сусрету са стварношћу. Чак и да се начини институционални успех у екуменском дијалогу *са врха*, он неће моћи да заживи уколико није прошао кроз претходну рецепцију верујућих. Потребно нам је искуство екуменског дијалога који неће имати за циљ само *разговор* између традиција и конфесија, него ће приказивати ново *заједничарење* кроз упозна-

<sup>44</sup> Тако је често код нас схваћено да је идеална парохија заправо виђена као средњовековно село.

<sup>45</sup> Παντελή Καλαϊτζίδη, «Αντί Εισαγωγής Η Ορθοδοξία και το Ισλάμ από τη νεωτερικότητα στην παγκοσμιοποίηση» у књизи: *Ισλάμ και Φονταμενταλισμός Ορθοδοξία και νεωτερικότητα*, Αθήναι: ΙΝΔΙΚΤΟΣ, (2006), 25.

<sup>46</sup> Посебно значајан текст: Callistos Ware, „Dare We Hope for the Salvation of All“: *The Inner Kingdom, Volume I*, Crestwood: St Vladimir's Press, (2004), 193–215

- вање људи. Био би то рад на јединству у конкретном упознавању међу онима који „трагају за стварним одговорима на „безизлазе“ цивилизације у којој живимо.“<sup>47</sup>
2. Највећа критика екуменског дијалога долази на рачун губитка оријентације, тј. недостатка опште прихваћених критеријума. Критику трпи православни недостатак разумевања циља екуменских сусрета које има опасност да се сведе на „сентиментални дијалог љубави и фарисејску љубазност.“<sup>48</sup> Православна Црква је и даље у процесу да дефинише теолошки шта је ССЦ и каква је наша улога у томе.<sup>49</sup> Тим идентификовањем са прошлошћу, и Црква и њена теологија себе одводе не у служење и слушање стварних, него у осуђивање садашњости кроз проблематизовање измишљених и привидних проблема. То је очигледно самим прегледом тема које фигурирају на састанцима, па чак и Критском сабору. Највише контроверзи однеле су теме које се не тичу живота верних, док су теме које их се тичу избегнуте или им није посвећена довољна и неопходна пажња.

Укључивање и бољи дијалог унутар себе омогућиће свакој локалној Православној Цркви да избегне опасност елитизма. Одлуке са састанака ССЦ већина протестаната користи како би упознала верне, преко црквених општина, о свим битним моментима споразума и њиховој имплементацији. Православни састанке са Протестантима готово да држе у тајности, а саме теме су у већини случајева непоменуте, што само доводи до мистификације самог дијалога, његове злоупотребе, негативне интерпретације или пак потпуне незаинтересованости већине верујућих у нашим црквама. Ове смернице су нада за будуће генерације које долазе, за једну нови енергију у сусрету, енергије која је растерећена злодуха прошлости и геронтолошке непокретљивости.

Rastko Jovic

### Ecumenism: the Labyrinths of Time

*Summary:* Ecumenism and interreligious dialogue often cause tensions and confrontation. Our aim is to highlight the important moments of ecumenical dialogue, the religious and political background as well. We believe that consideration of all these facts renders a better understanding of history of ecumenism as well as steps towards the future. This work is therefore concerned with general overview of the important moments in ecumenical dialogue, emphasizing their wider context. All these facts do not have as their goal to relativize the problems in the ecumenical movement, but to offer objective reflections.

*Keywords:* ecumenism, Cold War, Kingdom of God, Protestants.

<sup>47</sup> Христо Јанарас, *Ка једном новом екуменизму*, [http://www.verujem.org/teologija/h\\_janaras3.html](http://www.verujem.org/teologija/h_janaras3.html) прегледано: 24.4.2017.

<sup>48</sup> Радован Биговић, *Црква и грушйво*, Београд: Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ, (2000), 165.

<sup>49</sup> Радован Биговић, *Црква у савременом свейу*, Београд: Службени гласник, (2010), 111–123